Trešā Latvijas ligzdojošo putnu atlanta (2020.–2024.g.) datu ievākšanas un ziņošanas metodika

Trešais Latvijas ligzdojošo putnu atlants (LLPA3; turpmāk "atlants") ir projekts, kura mērķis ir noskaidrot visu Latvijā ligzdojošo putnu sugu izplatību. Šādu apjomīgu putnu kartēšanu Latvijas Ornitoloģijas biedrība veic ik pa 20 gadiem. Lai to paveiktu, Latvijas teritorija sadalīta 5x5 km kvadrātos un katrā no kvadrātiem projekta periodā ir jāatrod pēc iespējas visas tur ligzdojošās putnu sugas. Rezultātus apkopojot, tiek iegūtas sugu izplatības kartes, kā arī dati par putnu sugu pārmaiņām Latvijā. Pirmais Latvijas ligzdojošo putnu atlants notika 1980.–1984. gadā, bet otrais Latvijas ligzdojošo putnu atlants 2000.–2004.gadā.

Ligzdojošu putnu novērojumus lūdzam ziņot elektroniski portālā Dabasdati.lv, vēlams izmantot mobilo lietotni Dabasdati.lv. Visi putnu novērojumi (ar ligzdošanas pazīmēm), kas 2020.–2020.g. ziņoti Dabasdati.lv (izmantojot jebkuru ziņošanas veidu) tiek izmantoti atlantā. Visērtāk, precīzāk un ātrāk ziņošanai izmantot mobilo lietotni Dabasdati.lv, jo šādi var ziņot punktveida novērojumus esot dabā, tādēļ tiek iegūti precīzi vietas un laika dati. Otra iespēja ir novērojumus atzīmēt uz lapas un vēlāk tos pašam ievadīt atlantam speciāli izveidotajā sadaļā https://dabasdati.lv/lv/putnuatlants/ievadellpa3/. Lai projektā varētu piedalīties arī tie, kas internetu nelieto, tiks pieņemti arī novērojumi, kas iesniegti papīra formātā (atlanta anketās). Piedalīties projektā un, ziņot ligzdojošo putnu novērojumus, drīkst ikviens, kurš nešaubīgi pratis noteikt ziņojamo sugu. Jo vairāk cilvēku piedalīsies projektā, jo labāk Latvija tiks apsekota!

Tālāk sniegta datu ievākšanas metodika, sniegta informācija par novērojumu reģistrēšanu un ziņošanu portālā Dabasdati.lv un dotas atbildes uz biežāk uzdotajiem jautājumiem.

1. DATU IEVĀKŠANA

Kvadrāti

Latvijas gadījumā atlanta datu ievākšanai uzskaites pamatvienība ir 5x5 km kvadrāti LKS-92 koordinātu sistēmā.

Šai koordinātu sistēmai atbilst Valsts zemes dienesta izdotās Latvijas Republikas satelītkartes un topogrāfiskās kartes mērogā 1:50 000. Kartes lapas numurs (4 cipari) veido pirmo daļu no kvadrāta numura, kvadrāta numurs kartē (2 cipari) – otro daļu. Piemēram, 4212-45 ir 5x5 km kvadrāts, kurā atrodas Tukuma novada Liepkalni un Jumpravas ezers, bet 4212-45-33 ir 1x1 km kvadrāta kods. Kvadrātu robežas sakrīt ar katru piekto kilometra līniju.

Kvadrātu numurus ērti redzēt gan Dabasdati mobilajā lietotnē, gan portālā. Esot dabā Dabasdatu mobilajā lietotnē ērti redzēt savu atrašanās vietu, kā arī kvadrātu robežas un attālumus.

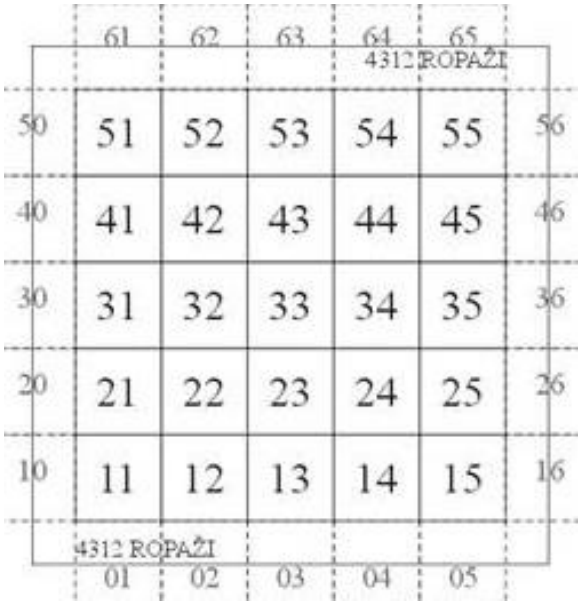

Projekta mērķis ir katrā 5x5 km kvadrātā ir konstatēt pēc iespējas visas tur ligzdojošās putnu sugas. Rezultātā tiek iegūtas ligzdojošo putnu sugu izplatības kartes (5x5 km kvadrātu līmenī), kuras var salīdzināt ar iepriekšējo atlantu iegūtajiem datiem. Zemāk pļavu čipstes izplatības karte 2000.–2004.g.

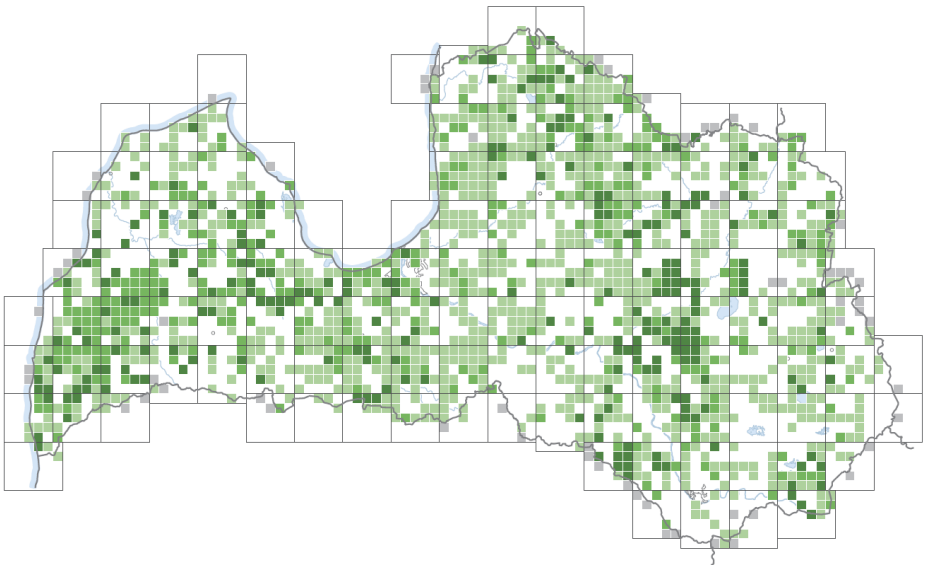

Vēlamais pētījumu apjoms

Laiks, kas jāpavada kvadrātā, lai konstatētu visas tur sastopamās putnu sugas, var būt ļoti atšķirīgs, atkarībā no kvadrātā esošo biotopu daudzveidības un tā platības (daļa kvadrātu valsts robežas konfigurācijas dēļ ir nepilni). Lai varētu konstatēt lielāko daļu no visām ligzdojošajām sugām, kvadrātu vēlams apmeklēt vismaz 5 reizes – 2 pavasarī (martā–aprīlī, vienu no rīta un dienā, otru naktī – pūču konstatēšanai) un 3 vasarā – 2 no rīta (maijā–jūnijā), 1 naktī (jūnijā vakarlēpja, griežveidīgo un sisinātājķauķu konstatēšanai). Lielāko daļu sugu iespējams konstatēt arī viena apmeklējuma laikā maijā–jūnijā, ja kvadrātā tiek pavadīts pietiekami ilgs laiks un tiek pārbaudīti visi biotopi. Tomēr, lai iegūtu pēc iespējas augstāku ligzdošanas pakāpi (vēlams pierādītu ligzdošanu), kvadrātu vēlams apsekot arī jūnijā, jūlijā vai pat augustā, kad redzami tikko ligzdu pametuši mazuļi (ar īsām astēm) vai vecāki, kas ligzdā (vai tai blakus) baro mazuļus (ziņojot mazuļus, jābūt piesardzīgam interpretējot kurā 5x5 km kvadrātā tie ir piedzimuši, jo daļai sugu tie var samērā ātri aizklejot tālu prom no ligzdošanas vietas). Pilnīgai 5x5 km kvadrāta izpētei tajā kopā jāpavada 20–30 novērojumu stundas, dažādos mēnešos. Visaugstākā dienas putnu aktivitāte būs aptuveni pirmajās 6 stundās pēc saullēkta un aptuveni 4 stundas pirms saulrieta. Veicot vienu mērķtiecīgu datu ievākšanu 5x5 km kvadrātā jāpavada vismaz 1–2 stundas.

Līdz ar 2021.g. sezonu katram 5x5 km kvadrātam ir izstrādāts ligzdojošo putnu skaita modelis, kurš balstoties uz pieejamajiem biotopiem un to lielumu paredz sugu daudzumu katrā kvadrātā. Tādējādi, salīdzinot konstatēto sugu skaitu ar modeļa paredzēto sugu skaitu, iespējams izvērtēt vai kvadrāts ir pietiekami labi apsekots.

Portāla Dabasdati.lv atlanta statistikas sadalā iespējams redzēt katra kvadrāta apsekotību – ziņotās sugas un esošo novērojumu izvietojumu. Plānojot jaunu apsekojumu uz jau apmeklētu kvadrātu, vēlams to apmeklēt tur, kur nav iepriekšēju ziņojumu, tādējādi nosedzot visu 5x5 km kvadrātu. Vēlams pārliecināties vai kvadrātā ir apmeklēti visi tur pieejamie biotopi – visas ūdenstilpes, ciemi, kapi, mežs, lauks, purvs u.tml.

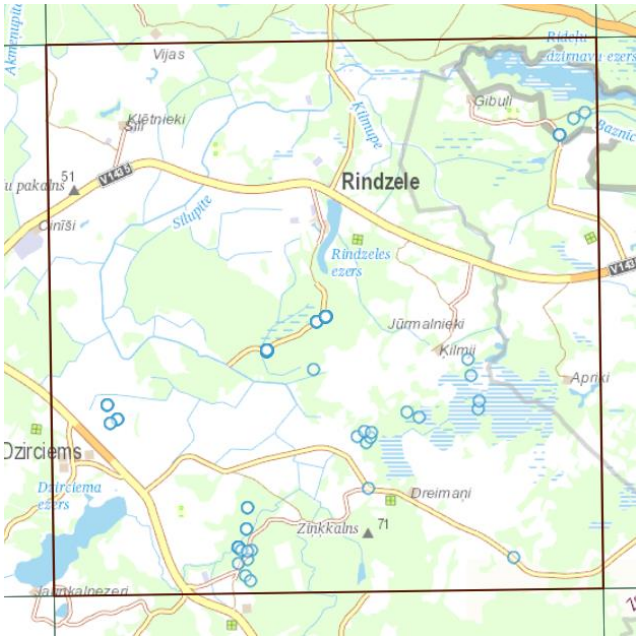

Būtiska ir arī škietami labi apsekotu kvadrātu apmeklēšana (piemēram, kur sugu skaits ir virs 50). Šādus kvadrātus apmeklējot, vēlams statistikas sadaļā apskatīties tur jau ziņotās putnu sugas, tās sašķirojot pēc ziņojumu skaita (tādējādi pirmās sarakstā rādīsies biežākās putnu sugas). Kad sugas sašķirotas un vēlamais kvadrāts izvēlēts, tad var sev atzīmēt pirmās 5-10 kvadrātā NEkonstatētās sugas, bet apsekojot kvadrātu tās arī mērķtiecīgi meklēt (apsekojot kvadrātu, vēlams aizvien atzīmēt visas tur konstatētās sugas un veidot pilno sarakstu).

Vēl viens veids, kā caur statistikas sadaļu ērti noskaidrot konstatētās sugas kvadrātā (ar iespēju tās izdrukāt) ir, spiežot uz "Skatīt sugas tabulas veidā (drukai)". Šo saiti paredzēts izmantot arī esot dabā, lai caur mobilo tālruni apskatītu kvadrātā konstatētās sugas un to skaitu.

Novērojumu veikšanas ilgums un kvadrātā pavadītais laiks

Novērojumu veikšanas ilgums ir galvenais kritērijs, pēc kura, zinot kvadrātā esošos biotopus un kvadrāta platību, iespējams novērtēt to, cik labi kvadrāts apsekots. Tāpēc, apmeklējot kvadrātus speciāli putnu uzskaitēm, vienmēr būtu jāreģistrē kvadrātā pavadītais laiks (izņemot gadījuma novērojumus).

Diennakts gaitā mainās putnu aktivitāte, un laiks ļauj spriest par novērotāja iespējām konstatēt atsevišķas sugas.

Laiks jānorāda pēc iespējas precīzi (līdz precīzai minūtei, nenoapaļojot), pierakstot to uz vietas. Ja vienas dienas laikā kvadrātu atstājat un tajā vēlāk atgriežaties (vai, piemēram, uz ilgāku laiku tiek pārtraukta putnu vērošana), tad novērojumi ievadāmi kā divi atsevišķi ziņojumi, pierakstot laiku par katru apmeklējumu (no–līdz). Portālā nav iespējams pievienot sarakstu ar novērojumiem, kuru ilgums ir garāks par divām dienām (viena diena starpā). Divu dienu novērojumi paredzēts gadījumiem, kad putnu uzskaites veiktas tieši pusnaktī.

Visaugstākā dziedošo putnu aktivitāte ligzdošanas laikā (brīdis, kad iespējams konstatēt visvairāk sugu) ir aptuveni pirmajās 6 stundās pēc saullēkta un ap 4 stundām pirms saulrieta. Aptuveni ap jūnija otro dekādi putnu dziedāšanas aktivitāte pamazām samazinās, un lielāku nozīmi sāk ieņemt vizuālie novērojumi. Jūnijs, jūlijs un daļa augusta ir aizvien būtisks datu ievākšanas laiks, jo tieši tad (atbilstoši pazīmēm) konstatējami putnu mazuļi.

Novērojumi dzīves vai uzturēšanās vietā

Dzīves vai darba vietā, kur uzturaties ļoti bieži, nav jēgas katru dienu ziņot par visiem sugu novērojumiem (pilnais saraksts), jo novērotais dienu no dienas atšķirsies ļoti maz. Tomēr, piemēram, ik pa divām nedēļām šādu pilno sarakstu aptuveni 10–30 minūšu garumā vērts ziņot, bet citus novērojumus ārpus mērķtiecīgas uzskaites ziņot kā gadījuma ziņas. Vēlams pārliecināties, ka dzīves vietas kvadrāts ir pietiekami labi apsekots.

Gadījuma ziņas

Ļoti bieži putnus novēro, arī neveicot to mērķtiecīgu uzskaiti, bet, piemēram, caurceļojot kvadrātu. Visas šādas gadījuma ziņas ir ļoti nozīmīgs informācijas avots atlanta pētījumiem. Daudzām sugām tādā veidā ievāktie novērojumi var veidot vairāk nekā pusi no visa novērojumu apjoma. Tādēļ ir ļoti svarīgi reģistrēt visu ligzdojošo putnu sugu novērojumus visā atlanta periodā jebkurā Latvijas vietā. Īpaši vērtīgs ir katrs papildziņu sugas ziņojums, kā arī visi novērojumi, kas atbilst pierādītai ligzdošanai.

Ja attiecīgajā kvadrātā novērotas tikai dažas sugas, novērojumus visērtāk ziņot uzreiz Dabasdati mobilajā lietotnē, vai uz baltas lapas norādot visu nepieciešamo informāciju – novērojumu veikšanas datumu, kvadrātu numurus, vietas, redzētās sugas, pazīmi, papildinformāciju, ja tāda par attiecīgo sugu prasīta, un novērotāja vārdu un uzvārdu. Ja apmeklējat kādu vietu, kurai jums nav kartes, un jūs nezināt, kur atrodas kvadrātu robežas, centieties novērojumus reģistrēt atsevišķi pēc iespējas mazākām uzskaites vienībām (piem., atsevišķi katram meža kvartālam, atsevišķi katram km, ejot pa ceļu, viensētai u.tml.), lai vēlāk būtu iespējams tos sadalīt pa kvadrātiem.

Pilnais saraksts

Pilnais saraksts nozīmē, ka ir veikta nepārtraukta un mērķtiecīga putnu vērošana un sarakstā ir atzīmētas visas putnu sugas, kuras novērotājs ar pašreizējām spējām atpazinis, un nevienu (arī šķietami parastāko) sugu nav apzināti izlaidis. Nav obligāti jānosaka visas sugas, taču jāatzīmē visas

tās sugas, kuras ir identificētas. Ziņojot pilnu sarakstu ar putnu sugām, tiek nodota svarīga informācija ne tikai par sugām, kas redzētas vai dzirdētas, bet arī par tām, kas tajā brīdī netika konstatētas (nav aktīvas vai konkrētajā vietā nav sastopamas). Tādēļ pilnais saraksts ir viskvalitatīvākais datu ievākšanas veids ar lielāko pievienoto vērtību.

Tādējādi iespējams uzzināt vietas, kur kādas putnu sugas ir novērotas un, kur tās netiek novērotas. Putnu sugas nenovērošana ir tik pat svarīga kā tās novērošana, jo tas ļauj precīzāk uzzināt sugas izplatības robežu vai sastopamību dažādos laikos. Pilno sarakstu dati no portāla Dabasdati.lv tālāk tiek nodoti arī EuroBirdPortal, kur šie dati tiek izmantoti Eiropas putnu sugu izplatības iknedēļas pārmaiņu attēlošanai.

Tādēļ, kad veidojam sarakstu, lūgums ziņot visas sugas un atzīmēt to kā "pilno sarakstu". Pilnais saraksts var būt kaut vai tikai, piemēram, piecas minūtes garš, un būtiski, ka visa pilnā saraksta laikā ir bijusi aktīva putnu vērošana bez nozīmīgiem pārtraukumiem. Apsekojot vienu 5x5 km kvadrātu vēlams ziņot 20 minūšu līdz aptuveni 2 stundu garu pilno sarakstu. Arī mobilajā lietotnē iespējams ziņot pilno sarakstu, tomēr jābūt uzmanīgam, lai visas pilnā sarakstā reģistrētās sugas ir tikai vienā 5x5 km kvadrātā sastaptās. Pretējā gadījumā (ja vienā pilnajā sarakstā būs sugu novērojumi no vairākiem 5x5 km kvadrātiem), tad precīzu laiku kvadrātā nevarēs izrēķināt, tādēļ pilnais saraksts laika aprēķiniem nebūs derīgs.

Veidojot pilno sarakstu mobilajā lietotnē par vienu 5x5 km kvadrātu, drīkst (un pat ir vēlams) kādas sugas ziņot vairākkārt. Piemēram, visas papildziņu sugas, kā arī drīkst sugu ziņot atkārtoti, ja citviet (viena kvadrāta ietvaros) izdodas sugu konstatēt vēlreiz ar augstāku ligzdošanas pakāpi. Piemēram, ir vēlams atzīmēt katru baltmugurdzeņa novērojumu (kas ir mikrolieguma suga). Tāpat, ja sākotnēji konstatēta dziedoša (D) lielā zīlīte, bet citviet konstatēta lielā zīlīte, kas baro mazuļus (JB) – abi novērojumi drīkst būt vienā pilnajā sarakstā. Svarīgākais pilnā saraksta noteikums, ka tajā tiek iekļautas visas konstatētās sugas – nevienu apzināti neizlaižot. Vairāk par pilno sarakstu var lasīt arī bieži uzdotajos jautājumos.

Pazīmes

Atlantā izmanto četras ligzdošanas ticamības grupas – Iespējama ligzdošana, Ticama ligzdošana, Pierādīta ligzdošana, Neligzdotājs. Jebkurš putna novērojums ligzdošanas sezonā jāinterpretē šajās četrās grupas. Lai atvieglotu dažādu sugu ligzdošanas konstatēšanu (un piederību kādai no šīm četrām grupām) novērojumi sīkāk standartizēti 17 pazīmēs. Citas (šeit neminētas) pazīmes novērojumu statusa ziņošanai atlantam nav izmantojamas. Tālāk dots saraksts ar atlantam izmantojamām statusa kategorijām. Gadījumos, kad novērojums atbilst vairākām šo šīm pazīmēm, jāizmanto no saraksta augstākā ticamākā pazīme. Bieži pavērojot putnu darbību ilgāku laiku, iespējams paaugstināt ligzdošanas pakāpi (piemēram, no iespējamas uz ticamu vai no ticamas uz pierādītu), kas arī ir ieteicams. Piemēram, sākotnēji tiek konstatēta dziedoša (D) žubīte, bet pavērojot ilgāk, iespējams ieraudzīt arī mātīti (Pāris), vai to ka viņi gatavo ligzdu (G), vai pat baro mazuļus (JB). Ilgāku laiku vērojot putnus, jāpārliecinās, ka jūsu klātbūtne viņiem netraucē, citādi putni būs tramīgi (U), kā rezultātā viņi var ilgāku laiku neapmeklēt savus mazuļus u.tml.

Lai pilnvērtīgi spētu interpretēt ligzdošanas pakāpes ir nepieciešama pieredze un zināšanas, ko ar laiku iespējams apgūt. Ir vērts apgūt ne vien putnu dziesmas, bet arī dažādos uztraukumu saucienus, mazuļu balsis no ligzdas un putnu specifisko uzvedību ligzdošanas laikā.

Ja pirms ievades portālā novērojumus veicat uz papīra, tad ērtības labad tur rakstāmas pazīmes saīsinātais apzīmējums (ar vienu vai diviem burtiem).

Atlantam izmantojamās pazīmes (izmantošanas prioritāšu secībā):

Pierādīta ligzdošana (pakāpe D papildziņu tabulā)

LM – atrasta **Ligzda** ar **Mazuļiem**, kas redzami vai dzirdami

LO – atrasta **Ligzda** ar **Olām**

JB – novērots pieaugušais putns, kas nes **Jaunajiem Barību**, baro mazuļus vai aiznes ekskrementu kapsulu no ligzdas

AL* – novēroti perējoši putni vai putni, kas regulāri pielido ligzdai vai aizlido no tās, un putnu uzvedība vai citas pazīmes (piem., kaļķojums zem plēsīgo putnu ligzdām) **nepārprotami** liecina, ka tā novērošanas brīdī ir **Apdzīvota Ligzda**, kurā norit ligzdošana

LL – atrasta pētījuma periodā **Lietota Ligzda** (pamesta, izpostīta vai izvesta ligzda, kurā bijušas olas) vai olu čaumalas

RM – **Redzēti** nesen izvesti **Mazuļi** (ligzdguļiem – tikai nepilnīgi apspalvojušies, ar īsām astēm), kas aizvien uzturas blakus savai šķilšanās vietai

AU* – putns **Aizvilina** no ligzdas (mazuļiem), **Uzbrūk** traucētājam vai citādi ar savu uzvedību norāda uz **nepārprotamu** ligzdošanu novērojuma vietā

Ticama ligzdošana (pakāpe C papildziņu tabulā)

G – novērots putns, kas **Gatavo** ligzdu (piem., ar ligzdas materiālu knābī) vai kaļ dobumu, vai atrasta pētījuma periodā uzbūvēta, bet nelietota ligzda (nekas neliecina, ka ligzda tikusi izmantota)

L – perēšanas **Laukums**, kas konstatēts noķertam pieaugušam putnam (uz vēdera)

U – pieauguša putna **Uztraukuma** uzvedība vai saucieni, kas liecina par ligzdas vai mazuļu tuvumu

V – novērots putns, kas apmeklē iespējamu ligzdas **Vietu** (piem., dobumperētājs ielien dobumā, plēsīgais putns pielido pie ligzdas, stārķis apmeklē ligzdu), bet nekas cits neliecina par to, ka ligzda ir apdzīvota un tajā varētu būt putna olas vai mazuļi.

R – putni novēroti **pāRojoties**.

P – novērots **Pāris** ligzdošanas sezonas laikā ligzdošanai piemērotā biotopā

T – pastāvīga **Teritorija (Teritoriāla uzvedība)**, par ko liecina putna uzvedība, piemēram, tēviņa dziesma vismaz vienu nedēļu vai divu tēviņu cīņa par teritoriju

Iespējama ligzdošana (pakāpe B papildziņu tabulā)

D – novērots **Dziedošs** vai riestojošs tēviņš ligzdošanas sezonas laikā

B – suga novērota ligzdošanas sezonas laikā ligzdošanai piemērotā **Biotopā**

Kvadrātā neligzdojošu putnu novērojumi (pakāpe A papildziņu tabulā)

N – **novērots** (neligzdojošs) putns barošanās vietā, biotopā, kur tas visticamāk neligzdo (piem., melnais stārķis, baltvēderis vai baltais gārnis zivju dīķos, niedru lija, lielais ķīris vai peļu klijāns virs lauka u.tml.), kā arī migrējošie gājputni atpūtas vietā vai citi vasarojošie putni, kas visticamāk neligzdo konkrētajā vietā. Šī ir portāla Dabasdati.lv noklusējuma pazīme visiem ligzdošanas laikā veiktajiem putnu novērojumiem, kuri pēc projekta beigām tiks pārskatīti. Ja ir šaubas par to vai novērotais putns

novērojuma vietā varētu ligzdot, tad jāizmanto šī pazīme – parasti tas ir retiem ligzdotājiem, piemēram, pīlēm, vai plēsīgiem putniem ar lielām teritorijām u.tml.

* Šīs pazīmes jālieto apdomīgi un tikai tādos gadījumos, kad ligzdošana ir nepārprotama, tomēr nav iespējams konstatēt citas pierādītas ligzdošanas pazīmes. Ja ir mazākās šaubas par ligzdošanu konkrētajā vietā, tad jāizmanto attiecīgās Ticamas ligzdošanas pazīmes – V (apmeklē iespējamu ligzdas vietu) vai U (uztraukuma uzvedība). Jāņem vērā, ka lielo ligzdu īpašnieki vai dobumperētāji (īpaši sezonas sākumā) var apmeklēt vairākas iespējamās ligzdas vietas, kas nenorāda uz apdzīvotu ligzdu (AL), bet uz iespējamu ligzdas vietu (V).

Papildziņas

Lielākajai daļai putnu sugu ligzdošanas sezonā sniedzamas papildziņas. Papildziņas nozīmē, ka tiek norādīta precīza novērošanas vieta (x, y koordināta, jeb punkts kartē), novēroto putnu skaits un precīzs datums. Ziņojot Dabasdati.lv lietotnē, šie lauki aizpildās automātiski (atsevišķi piedomājot par koloniju putnu skaitu), taču, reģistrējot novērojumus uz lapas, ir obligāti jāpieraksta prasītā informācija, jo vēlāk to reģistrēt portālā Dabasdati.lv, neaizpildot šos laukus, nebūs iespējams. Visiem retākiem vai pēc novērotāja domām interesantākajiem putniem vēlams pierakstīt, ko putns darīja, tā noteikšanas pazīmes vai citas piezīmes, tai skaitā, foto, audio vai video (īpaši retākām sugām).

Papildziņas ir putna(-u) detalizētāks novērojuma apraksts. Papildziņas ir vajadzīgas, lai iegūtu informāciju par sugām, kuras ir retas un maz pētītas, kā arī par tādām, par kuru noteikšanas pareizību var būt šaubas. Papildziņas tiek prasītas arī par tādām sugām, kurām šādā veidā iegūtā informācija var būt noderīga arī citos pētījumos.

Iepriekšējos atlantos 94 sugām nebija jāsniedz papildziņas, bet, sākot ar LLPA3, papildziņas jāiesniedz par vēl 20 sugām (visām īpaši aizsargājamām sugām un lielāko daļu ūdensputnu), tādēļ LLPA3 papildziņas nav obligātas 74 sugām.

Sugas, kurām papildziņas nav obligātas: Meža pīle, Zvirbuļu vanags, Peļu klijāns, Ķīvīte, Sloka, Upes tilbīte, Mājas balodis, Lauku balodis, Dzeguze, Svīre, Dižraibais dzenis, Lauku cīrulis, Bezdelīga, Mājas čurkste, Koku čipste, Pļavu čipste, Paceplītis, Peļkājīte, Sarkanrīklīte, Lakstīgala, Melnais erickiņš, Erickiņš, Lakstu čakstīte, Akmeņčakstīte, Melnais strazds, Dziedātājstrazds, Plukšķis, Sila strazds, Kārklu ķauķis, Upes ķauķis, Ceru ķauķis, Ezeru ķauķis, Purva ķauķis, Niedru strazds, Iedzeltenais ķauķis, Melngalvas ķauķis, Dārza ķauķis, Gaišais ķauķis, Brūnspārnu ķauķis, Svirlītis, Čuņčiņš, Vītītis, Zeltgalvītis, Pelēkais mušķērājs, Melnais mušķērājs, Garastīte, Purva zīlīte, Pelēkā zīlīte, Cekulzīlīte, Meža zīlīte, Zilzīlīte, Lielā zīlīte, Dzilnītis, Mizložņa, Vālodze, Sīlis, Žagata, Riekstrozis, Kovārnis, Pelēkā vārna, Krauklis, Mājas strazds, Mājas zvirbulis, Lauku zvirbulis, Žubīte, Dižknābis, Mazais svilpis, Svilpis, Zaļžubīte, Kaņepītis, Dadzītis, Ķivulis, Dzeltenā stērste, Niedru stērste.

Atlanta uzskaites

Atlants paredz izzināt ne tikai putnu sastopamību kvadrātos, bet arī Latvijā ligzdojošo putnu populācijas lielumu (skaitu). Šo lielumu varam precīzi aprēķināt, veicot speciālas atlanta uzskaites. Ikviens ir aicināts ievākt ligzdojošo putnu datus 5x5 km kvadrātos, bet atlanta uzskaites drīkst veikt tikai tad, ja novērotājs ļoti labi atpazīst putnus pēc to balsīm un izskata, kā arī izprot uzskaišu metodiku un spēj labi orientēties dabā, izmantojot rokas navigāciju. Tas ir būtiski, jo uzskaites laikā 1 km garumā uz lapas jāatzīmē ikkatrs konstatētais putns.

Šobrīd kopējo populācijas lielumu Latvijā varam precīzi aprēķināt 60–70 parastākajām (no apmēram 200) Latvijā ligzdojošām putnu sugām (tas tiek iegūts no speciāla ligzdojošo putnu monitoringa datiem). Veicot atlanta uzskaites tiks ne tikai uzlabota ticamība šo 60–70 sugu populāciju vērtējumiem, bet arī vairots sugu skaits, kurām būs pietiekami daudz ticamu datu, lai vispār būtu iespējams populācijas lielumu aprēķināt. Atlanta uzskaites tiek veiktas atbilstoši ligzdojošo putnu monitoringa metodikai ar vienīgo izņēmumu, ka vienas nepārtrauktas uzskaites garums ir tikai 1 km taisna līnija (sadalīta divos 500 m garos posmos – par katru posmu jāaizpilda atsevišķa uzskaišu lapa, kur atzīmē katru putnu).

Kvadrāts 3343-11
Maršruts: 15

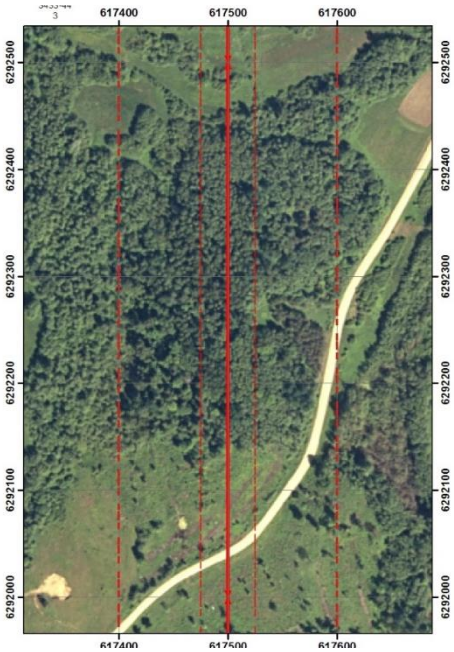

LLPA3 uzskaišu metodika atbilst ligzdojošo putnu uzskaišu metodikai ar skaitīšanu 3 joslās (putns jāpieskaita tai joslai, kurā pirmo reizi novērots), ligzdojošos putnus interpretējot pāros, un uzskaites anketas aizpildīšanu par katru posmu. Atšķirībā no ligzdojošo putnu uzskaitēm LLPA3 uzskaišu maršruts sastāv no 2 (500 m gariem) posmiem nevis 8. Par abiem posmiem aizpildāma uzskaites anketa. Rezultātā viens maršruts ir taisna, vertikāla līnija 1 km garumā. Uzskaiti var sākt gan no Z, gan D punkta.

Atlanta vajadzībām ir izveidotas 130 174 posmu kartes (katram 1 km maršrutam ir divas kartes (lapas) - katriem 500 m sava lapa). Katrā 1 km kvadrātā ir viens maršruts (kas vertikāli iet cauri centram), kas nozīmē, ka jūs vienmēr atrodaties vien pāris simt metru attālumā no kāda maršruta sākumpunkta. Uzskaiti iespējams veikt jebkurā no 1x1 km kvadrātiem (ja tā fiziski ir iespējama).

Maršrutu kartes iespējams lejupielādēt izdrukāšanai šeit: https://www.lob.lv/putnu-atlants/ (lapas apakšā).

Iespējams izdrukāt arī maršrutu lapu, bez ortofoto karšu slāņa apakšā, ko var izmantot jebkuram uzskaišu maršrutam. Šāda maršrutu lapa, pieejama šeit: https://www.lob.lv/wp-content/uploads/2020/08/1km_uzskaite_LLPA3.pdf

1km uzskaišu maršrutu var ērti redzēt mobilajā lietotnē, esot lauka apstākļos. Mobilajā lietotnē redzami 500x500 m kvadrāti un centrālā vertikālā maršruta līnija ar abiem posmiem, kā arī novērotāja

atrašanās vieta. Lai uzskaites būtu precīzas (taisni noietas) jāizmanto rokas navigācijas ierīce, bet visi novērojumi jāatzīmē uz 1km reģistrācijas maršruta lapas.

Savukārt aizpildītas uzskaites (abi 500 m posmi) jāievada uzskaišu sadaļā: http://dabasdati.lv/lv/putnuatlants/uzskaites un izvēloties "1 km uzskaite (skaitītas visas sugas)".

Atlanta uzskaišu ziņošanas metodika portālā Dabasdati.lv pieejama šeit: metodika.

Ziņojot ELPA uzskaišu datus portālā Dabasdati.lv jāpārliecinās ka katram novērojumam (pārim) ir atzīmēts precīzs punkts atlanta kartē tā, lai tas atbilst uzskaišu laikā uz maršrutu kartēm atzīmētajam.

Uzskaiti var veikt jebkurā datumā ligzdošanas sezonas laikā. Uzskaite jāveic pirmajās 5 stundās pēc saullēkta vai pēdējās 2 stundās pirms saulrieta.

Atkārtotas uzskaites vienā un tajā pašā maršrutā ir ļoti vēlamas (līdz 4 reizēm sezonā), bet nav obligātas. Tomēr lūgums, vismaz pusi no uzskaitēm veikt divreiz.

Maršrutu numurs ir 1x1 km kvadrāta numurs. Tas veidojas no rindas numura un no slejas numura. Katrā Kartes lapā (25x25 km) ir 25 kvadrāti (5x5 km), bet katrā kvadrātā ir izveidoti 25 maršruti (katrā 1x1 km kvadrātā).

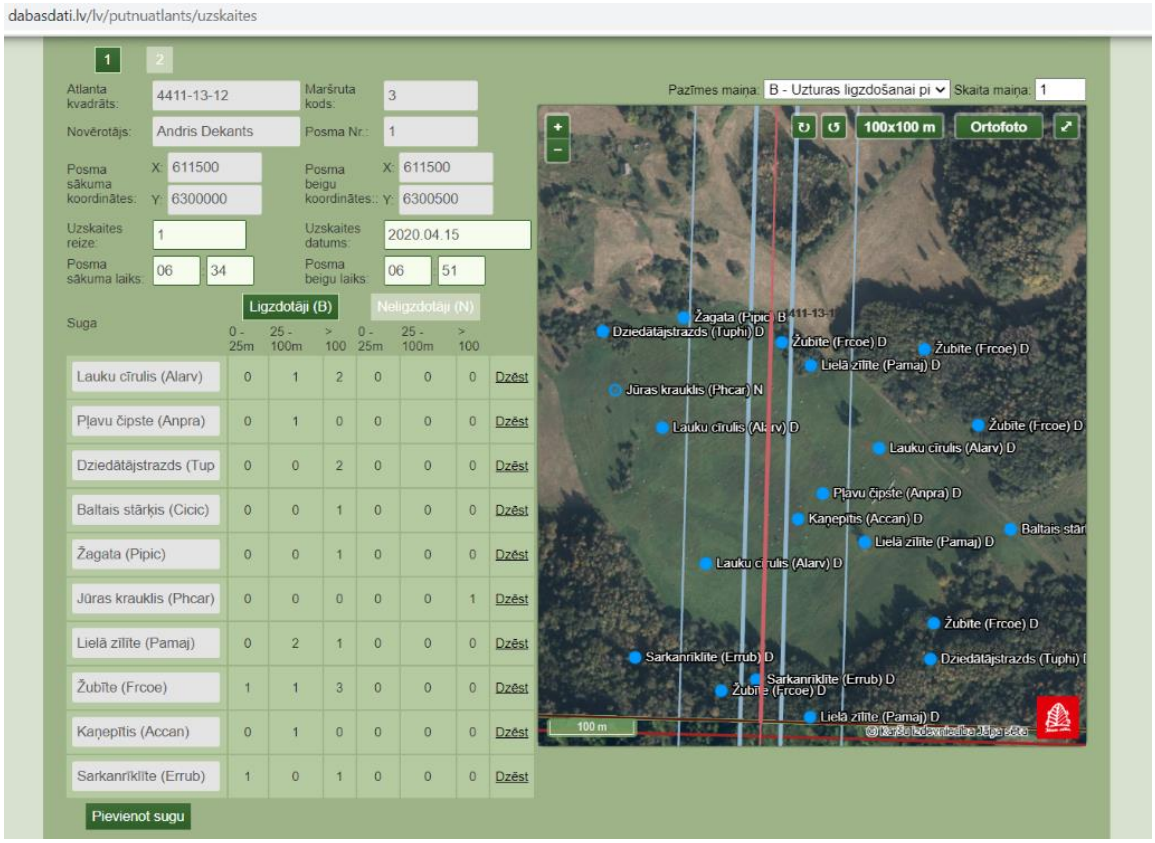

Ideālā gadījumā katrs 5x5 km kvadrāts tiek labi apsekots un katrā 5x5 km kvadrāta centrālajā 1x1 km kvadrātā tiek veikta 1 km uzskaite (1x1 km kvadrāts, kurš beidzas ar ciparіem “33”. Attēlā sarkanais kvadrāts). Ja centrālajā kvadrātā uzskaite nav iespējama (piemēram, ūdenstilpju dēļ), tad uzskaiti ieteicams veikt iespējami tuvākajā kvadrātā, kur tā iespējama (attēlā oranžais kvadrāts).

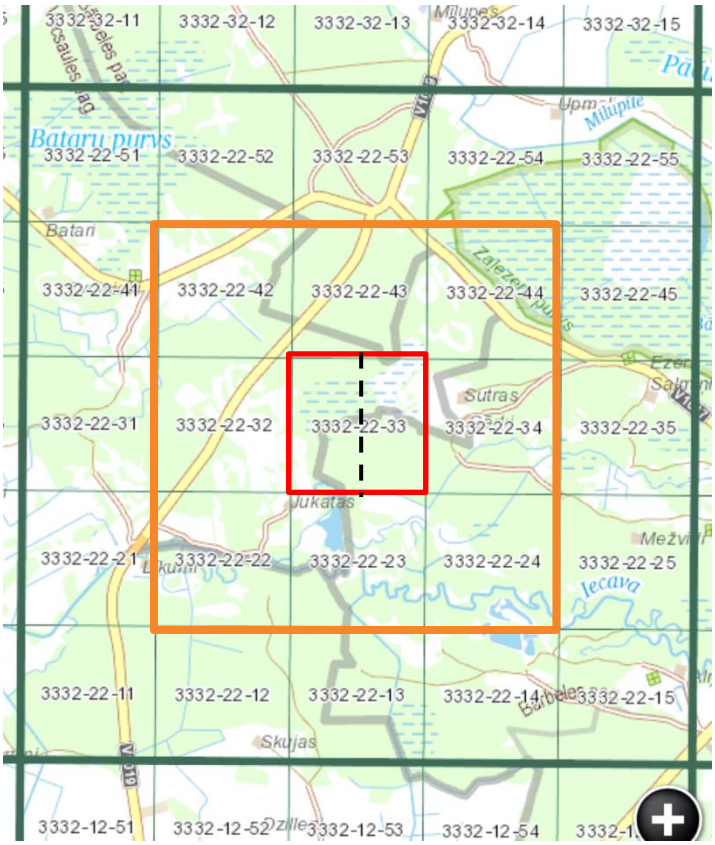

Problēmsituācijas

Ligzdas, kas atrastas tieši uz kvadrātu robežas, pieskaitāmas kvadrātam, kas atrodas uz augšu (Z) vai pa labi (A; atkarībā no tā vai ligzda ir uz horizontālās vai vertikālās robežas). Putni, kas novēroti lidojumā virs kvadrātu robežas (barojoties abos kvadrātos), kā neligzdojoši (pazīme “N”) var tikt atzīmēti abos kvadrātos. Jebkura cita pazīme vienam novērojumam drīkst tikt attiecināta tikai uz vienu kvadrātu, izvērtējot, kurā kvadrātā ligzdošana ir ticamāka (vai pavērojot putnus ilgāk).

Citi īstenotie LOB projekti

Iegūtie dati no citiem putnu monitoringiem un uzskaitēm (piemēram, dienas un nakts putnu monitorings, plēsīgo putnu fona monitorings, kā arī balto stārķu u.c. uzskaites) arī tiks apkopoti un integrēti atlantā, tādēļ iesaistīšanās šajos pasākumos ir ļoti vēlama, jo arī šādi iespējams piedalīties atlanta izveidē. Arī šo uzskaišu laikā ir iespējams ievākt atlanta datus un gadījuma ziņas par visām ligzdojošajām sugām, ja tas netraucē pamatuzskaišu vai monitoringa veikšanu.

2. NOVĒROJUMU REĢISTRĒŠANA UN ZIŅOŠANA

Novērojumu ziņošana Dabasdati.lv mobilajā lietotnē

Lietotne viedtālruņiem (Android un iOS sistēmām) ir ērti izmantojama gadījumu ziņu un pilno sarakstu sniegšanā.

Lietotnē iespējams atzīmēt konkrētā novērojuma datumu un laiku, bet no šīm ziņām ir grūti spriest par kvadrātā pavadīto laiku un līdz ar to kvadrāta apsekojamības pakāpi. Tādēļ ieteicams veidot pilnos sarakstus.

Gadījuma ziņu reģistrēšanai ir šādi soļi:

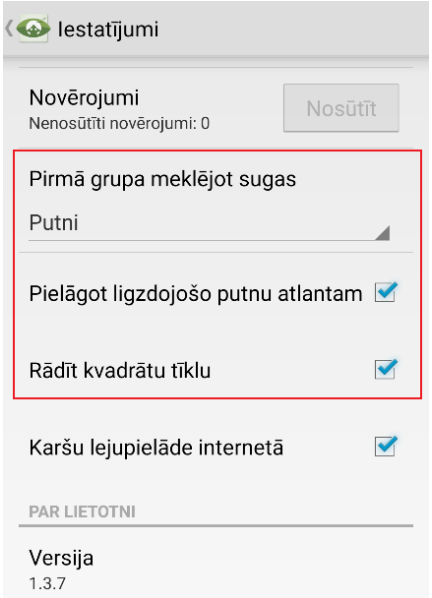

1. Lejupielādējiet savā viedtālrunī Dabasdati lietotni (Darbojas uz Android un iOS sistēmām);
2. Ieslēdziet telefona GPS (atrašanās vieta), lai telefons spētu noteikt precīzu atrašanās vietu un kvadrāta numuru kurā atrodaties;
3. Ieslēdziet internetu, lai lietotne varētu ielādēt karti. Lietotne var darboties arī bez interneta pieslēguma, tomēr pirms tam nepieciešams apskatīt karti (lai karte tiek lejupielādēta), kur vēlāk tiks ievākti putnu dati.
4. Reģistrējieties lietotnē ar savu lietotāja vārdu un paroli (tas jādara būs tikai vienu reizi);
5. Iestatījumos atzīmējiet, ka "Pirmā grupa meklējot sugas" būs "putni" un, ka gribat "Rādīt kvadrātu tīklu" un "Pielāgot ligzdojošo putnu atlantam"
6. Spiediet uz GPS pogas , lai lietotne noteiktu jūsu atrašanās vietu;
7. Bīdiet karti tā, lai ziņojamā putna atrašanās vieta ir kartes vidū;
8. Spiediet uz ziņošanas pogas un spiediet „Ziņot";
9. Izvēlieties pareizu laiku un novēroto putna sugu;

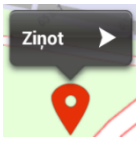

10. Pie „Statusa" izvēlieties no saraksta augstāko ticamāko pazīmi.
    Pazīmes ir sakārtotas pēc to ticamības pakāpes, sākot ar iespējamu ligzdošanu un beidzot ar pierādītu ligzdošanu. Aiz visām pazīmēm, kuras izmantojamas atlantā iekavās ir norādīts tās saīsinājums. Pārējās pazīmes atlantam nav izmantojamas.;
11. Ja par sugu sniedzamas Papildziņas, tad aizpildāms arī precīzs novēroto putnu skaits (interpretējot pāros). Precīzu skaitu jāiesniedz par visām ūdensputnu un koloniju sugām;
12. Spiediet „Reģistrēt".

Ziņojiet nākamo ligzdojošo sugu.

Ja vēlaties ziņot pilno sarakstu, tad spiediet uz saraksta pogas , bet nākamajā logā spiediet "saglabāt" (saraksta sākuma laiks ievadīsies automātiski). Kad saraksts ir aktīvs un visi novērojumi tam tiek pievienoti, tad saraksta poga iekrāsojas zaļā krāsā . Jebkurā brīdi iespējams ieiet sarakstā, aplūkot, rediģēt vai dzēst tajā pievienotās sugas un pašu sarakstu, kā arī reģistrētās sugas sašķirot alfabēta secībā vai pēc reģistrēšanas laika. Kad par vienu 5x5 km kvadrātu visas vēlamās sugas

ievāktas, tad, ieejot sarakstā, izvēlieties beigu laiku un spiediet "Pabeigt". Tiklīdz būs pieejams internets tā visi saraksta novērojumi (ar kopīgu saraksta identifikatoru) vienkopus tiks nosūtīti uz portālu Dabasdati.lv. Kad saraksts pabeigts, tad iespējams sākt atkal jaunu sarakstu nākamajā 5x5 km kvadrātā.

Vairāk par lietotni un pilnu tās funkcionalitāti (tai skaitā video pamācību) iespējams uzzināt šeit: http://dabasdati.lv/lv/cat/644/

Novērojumu ziņošana Portālā Dabasdati.lv/putnuatlants/ievadellpa3/

Ja dati ievākti papīra anketā, tad tos pēc tam iespējams ziņot portālā Dabasdati.lv.

Novērojuma ziņošanai ir šādi soļi:

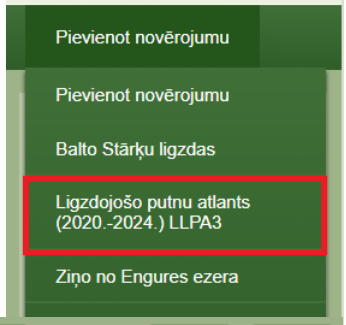

1. Reģistrējieties portālā Dabasdati.lv ar savu lietotāja vārdu un paroli;
2. Uzbrauciet ar kursoru uz lauka „Pievienot novērojumu" un spiediet uz „Ligzdojošo putnu atlants (2020.–2024.) LLPA3";
3. Ja nepieciešams, sašķirojiet sugas pēc sistemātiskās secības;

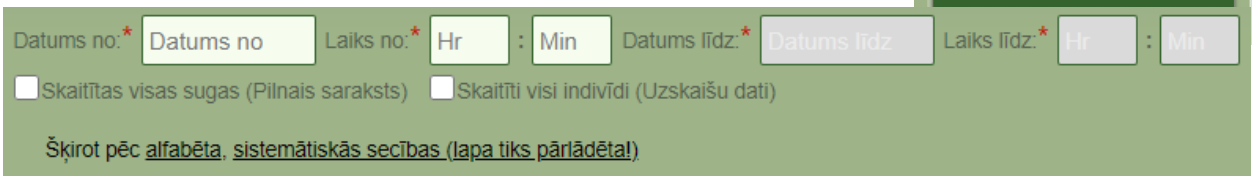

4. Aizpildiet obligātos laukus(*) „Datums no", „Laiks no", „Datums līdz", „Laiks līdz". Ņemiet vērā, ka "Datums no" un "Datums līdz" jābūt blakus esošiem datumiem, bet laiku, kas pavadīts kvadrātā jānorāda precīzi līdz minūtei, nenoapaļojot;
5. Atzīmējiet, ja ziņotais saraksts ir pilnais saraksts vai uzskaišu dati (tiks atzīmēts pilnīgi katrs sugas novērojums – visi putni).
6. Kartē izvēlieties apsekoto 5x5 km kvadrātu. Pietuviniet karti (izmantojiet pogas kartes augšējā kreisajā stūrī vai arī peles rullīti, lai pietuvinātu vai attālinātu karti līdz vēlamajam 5x5 km kvadrātam), vai uzreiz spiediet un izvēlieties 25x25 km kvadrātu un, tad vēlamo 5x5 km kvadrātu. Lai izvēlētos 5x5 km kvadrātu, uz tā ir jāuzspiež un tas iekrāsosies ar sarkanām līnijām. (Ja kļūdas pēc tiks izvēlēts nepareizais 5x5 km kvadrāts, to nomainīt var tikai pārlādējot visu lapu);

7. Izvēlieties kvadrātā novēroto putnu sugu, klikšķinot uz tās;

8. Katrai sugai izvēlieties augstāko ligzdošanas ticamības pazīmi, kas atbilst konkrētajam novērojumam (sk. „Pazīmes") un atzīmējiet kartē vietu, kur putns novērots (papildziņu sugām tas ir obligāti);
9. Ja novērotajam putnam jāievada „Papildziņas", tad kartē obligāti jāatzīmē precīza novērojuma vieta (klikšķinot uz kartes parādīsies punkts ar izvēlētā putna nosaukumu),

kā arī jānorāda skaits (ligzdojošie putni jāinterpretē pāros);

* Lauki „Nav publiski pieejams", „Uzvedība", „Noteikšanas pazīmes", „Piezīmes", „Fotogrāfija", „Audio" un „Video" ir brīvās izvēles lauki un tos var atstāt neaizpildītus.

Papildziņas ir iespējams (un vēlams) ievadīt arī tad, ja tās netiek obligāti prasītas.

* Ja vēlaties jau ievadītu sugu ziņot vēlreiz - citā kvadrāta teritorijā, spiediet „ziņot sugu vēlreiz”;

10. Izvēlieties no saraksta nākamo sugu, kura novērota šajā kvadrātā un atkārtojiet 5.-7. soli. Ja novērotā suga nav atrodama sarakstā, tad saraksta apakšā spiediet uz „Papildus sugas”.
11. Kad visas izvēlētās 5x5km kvadrāta novērotās ligzdojošo putnu sugas ir atzīmētas, spiediet „Reģistrēt” un varat izvēlēties jaunu kvadrātu par kuru ziņot ligzdojošās putnu sugas.

Novērojumu reģistrēšana papīra formātā

Ja novērojumus sākotnēji atzīmē papīra anketā (nevis mobilajā lietotnē), tad vēlams tos pēc iespējas ātrāk reģistrēt arī portālā Dabasdati.lv (lai projektā varētu piedalīties arī tie, kas internetu nelieto, tiks pieņemti arī novērojumi, kas iesniegti papīra formātā uz atlanta anketām). Pieejamas ir trīs papīra anketas, kur sugas sašķirotas alfabēta secībā, sistemātiskajā secībā, angļu valodā.

Tā kā datu vākšanas un apkopošanas pamatvienība ir viens 5x5 km kvadrāts, informācija par katru kvadrātu vienmēr jāreģistrē atsevišķā anketā. Tā jārīkojas arī tad, ja kvadrātā uzturaties tikai īsu laika sprīdi un konstatējat tikai dažas sugas. **Anketas, kurās ir iekļauti novērojumi divos vai vairāk kvadrātos, nav derīgas!**

Katrai anketai, pirms tajā sāk reģistrēt novērojumus, obligāti aizpildāmas ailes “Novērotājs”, “Datums” un “Laiks–no” (novērojumu uzsākšanas brīdis), kā arī “Kvadrāts”. Aizpildiet aili “Vieta”, norādot tajā māju, muižu, upju u.tml. vietu nosaukumus, ko novērojumu veikšanas gaitā apsekojat. Vietu nosaukumiem jābūt atrodamiem Jāņa Sētas kartē. Tas nepieciešams, lai vēlāk, datus apstrādājot, būtu iespējams pārbaudīt kvadrāta numura pareizību. Novērojumus beidzot vai izejot no kvadrāta, jāaizpilda aile “Laiks–līdz”.

Anketa parasti domāta novērojumu reģistrēšanai vienā kvadrātā vienā dienā. Ja novērojumi sākti vakarā un turpinās arī pēc pusnakts, no pusnakts tie jāreģistrē ar nākamo datumu citā anketā. Ja tas nav iespējams, novērojumus var apvienot vienā anketā, jebkurā gadījumā norādot novērojumu veikšanas sākuma un beigu laiku.

Kvadrātā konstatēto putnu sugu novērojumus atzīmē ailē “Pazīme” ar atbilstošās pazīmes saīsinājumu. Attiecībā uz katru novērojumu arī šeit jālieto augstākā pazīme, kas atbilst attiecīgajam novērojumam.

Ailē “Skaits” atzīmējiet koloniju vai ūdensputnu skaitu (interpretējot pāros).

Par sugām, kas anketā atzīmētas kursīvā ar pelēku fonu, sniedzamas papildziņas (skat. „Papildziņas”). Par visiem šo sugu novērojumiem ligzdošanas sezonā sniedzamas papildziņas. Sugām papildziņas parasti nav jāsniedz, ja novērojumi atbilst pazīmei “N”.

Latvijas ligzdojošo putnu saraksts– Trešais Latvijas ligzdojošo putnu atlants

Novērotājs:		Datums:	2	0	2		0		
			gads				mēnesis		diena
Vieta:		Kvadrāts:				-			: :
			karte				kvadrāts		Laiks no / Laiks līdz

Suga	Kods	Pazīme	Skaits
Paugurknābja gulbis	*Cyolo*		
Ziemeļu gulbis	*Cycyg*		
Krīklis	*Ancre*		
Meža pīle	*Anpla*		
Prīkšķe	*Anque*		
Platknābis	*Ancly*		
Brūnkaklis	*Ayfer*		
Cekulpīle	*Ayful*		
Gaigala	*Bucla*		
Lielā gaura	*Memer*		
Mežirbe	*Bobon*		
Rubenis	*Tetet*		
Mednis	*Teuro*		
Laukirbe	*Peper*		
Paipala	*Cocot*		
Mazais dūkuris	*Taruf*		
Cekuldūkuris	*Pocri*		
Pelēkvaigu dūkuris	*Pogri*		
Jūras krauklis	*Phcar*		
Lielais dumpis	*Boste*		
Baltais gārnis	*Egalb*		
Zivju gārnis	*Arcin*		
Melnais stārķis	*Cinig*		
Baltais stārķis	*Cicic*		
Ķīkis	*Peapi*		

Suga	Kods	Pazīme	Skaits
Sudrabkaija	*Laarg*		
Upes zīriņš	*Sthir*		
Jūras zīriņš	*Stpar*		
Mazais zīriņš	*Stalb*		
Melnais zīriņš	*Chnig*		
Mājas balodis	*Colid*		
Meža balodis	*Cooen*		
Lauku balodis	*Copal*		
Gredzenūbele	*Stdec*		
Parastā ūbele	*Sttur*		
Dzeguze	*Cucan*		
Ūpis	*Bubub*		
Apodziņš	*Glpas*		
Meža pūce	*Stalu*		
Urālpūce	*Stura*		
Ausainā pūce	*Asotu*		
Bikšainais apogs	*Aefun*		
Vakarlēpis	*Caeur*		
Svīre	*Apapu*		
Zivju dzenītis	*Alatt*		
Zaļā vārna	*Cogar*		
Pupuķis	*Upepo*		
Tītiņš	*Jytor*		
Pelēkā dzilna	*Pican*		
Melnā dzilna	*Drmar*		

Suga	Kods	Pazīme	Skaits
Krūmu ķauķis	*Acdum*		
Niedru strazds	*Acaru*		
Klusais ķauķis	*Idcal*		
Iedzeltenais ķauķis	*Hiict*		
Melngalvas ķauķis	*Syatr*		
Dārza ķauķis	*Sybor*		
Svītrainais ķauķis	*Synis*		
Gaišais ķauķis	*Sycur*		
Brūnspārnu ķauķis	*Sycom*		
Zaļais ķauķītis	*Phdes*		
Svirlītis	*Phsib*		
Čunčiņš	*Phcol*		
Vītītis	*Phlus*		
Zeltgalvītis	*Rereg*		
Pelēkais mušķērājs	*Mustr*		
Mazais mušķērājs	*Fipar*		
Melnais mušķērājs	*Fihyp*		
Bārdzīlīte	*Pabia*		
Garastīte	*Aecau*		
Purva zīlīte	*Papal*		
Pelēkā zīlīte	*Parmo*		
Cekulzīlīte	*Pacri*		
Meža zīlīte	*Paate*		
Zilzīlīte	*Pacae*		
Lielā zīlīte	*Pamaj*		

3. BIEŽI UZDOTIE JAUTĀJUMI

1. Cik reižu viena suga jāziņo vienā 5x5 km kvadrātā?

Atlantam pietiek ar vienu reizi, ja ir konstatēta pierādīta ligzdošana. Tomēr projekta mērķis ir daudz plašāks, tādēļ aicinājums ziņot par katru īpaši aizsargājamas (vai pēc novērotāja domām retākas) sugas novērojumu jaunā vietā. Projektā, ziņojot novērojumus, aicinājums ir veidot pilno sarakstu – tādēļ to veidojot, katru reizi jāatzīmē visas konstatētās sugas.

2. Kādu pazīmi jālieto redzot, piemēram, rubeņu riestu? Kādu pazīmi jālieto plēsīgiem putniem?

Rubeņu riests nozīmē pazīmi T (Teritoriāla uzvedība), ja apkārtnē redzamas mātītes, tad var lietot pazīmi P (Pāris). Tomēr, ja rubeņu riests redzams uz lauka, tad jāizvērtē vai tā ir arī ligzdošanas vieta. Visdrīzāk rubenis ligzdos tuvākajā purvā vai tam piegulošajā mežā. Savukārt redzot plēsīgo putnu, nepieciešama lielāka pieredze un konkrētās sugas ligzdošanas īpatnību pārzināšana. Pavasaros plēsīgie putni bieži vien redzami klaigājot vai riestojot, virs savām teritorijām, tad lielākos meža masīvos (ja tuvumā nav kvadrāta robeža un nav skaidrs, kurā kvadrātā putns varētu ligzdot) iespējams likt pazīmi Biotopā (B). Niedru liju pavasarī var redzēt gatavojot ligzdu u.tml. Jāņem vērā, ka ja ir šaubas par ligzdošanas vietu (kas var būt vairumā gadījumu), tad novērojumu jāatzīmē ar Neligzdotājs (N). Vislabāk plēsīgajiem putniem ir konstatēt apdzīvotu ligzdu (AL). Īpaši jāuzmanās ziņojot putnus ar ļoti lielām teritorijām, kā, piemēram, melno stārķi, niedru liju, jūras ērgli, zivju ērgli u.tml. – šo putnu novērojumi portālā Dabasdati.lv tiek pārskatīti un daudzām ir zināmas ligzdvietas.

3. Kā es varu zināt vai putns ir savā ligzdošanas biotopā un vai vispār ligzdo Latvijā? Kā atpazīt caurceļotājus no ligzdotājiem?

Lielākoties ir viegli konstatēt putnu aizņemtās teritorijas, jo ja putns dzied konkrētā vietā (nevis tranzītā pārlidojot), tad ar lielu pārliecību var apgalvot, ka putns aizņēmis šo teritoriju ligzdošanai. Tādēļ tā ir vismaz iespējama ligzdošana, un var likt pazīmi Dzied (D). Izņēmums būtu reti gadījumi, kad dzied sugas, kas ir migrācijā, bet tās Latvijā neligzdo, vai ligzdo ārkārtīgi reti (piemēram, ziemas žubīte). Ja suga ir redzama Dabasdati.lv atlanta sadaļas tabulā (https://dabasdati.lv/lv/putnuatlants/ievadellpa3), tad tā ir salīdzinoši parasta suga un visi lokāli dziedošie putni atzīmējami kā iespējama ligzdošana – Dzied (D). Ja suga ir sarakstā "Papildus sugas", tad visticamāk, ka viņa Latvijā neligzdo un jāuzmanās ar tās ligzdošanas interpretēšanu.

Ja putns novērots bez dziesmas un bez ligzdošanas uzvedības (piemēram, uz brītiņu apsēžas un tad aizlido tālu aiz redzamības lauka), tad ļoti iespējams novērotā vieta nav putna ligzdošanas vieta. Ja putni pavasarī uzturas (barojas) bariņā, tad ļoti iespējams, ka tie ir gājputni. Ja konstatēts putns (arī bez dziesmas, vai izdodot saucienus), kas uzturas lokāli, tad visticamāk, ka tas atrodas savā ligzdošanas biotopā. Parasti maziem putniem ir salīdzinoši mazas teritorijas, kurās viņi aizņēmuši un, kur uzturas visu ligzdošanas laiku, un tādēļ tur būs sastopami praktiski visās apmeklēšanas reizēs. Sarežģītāk ir ar tālāk minētajiem putniem, kas pēc piesardzības principa lielākoties ziņojami kā Neligzdotāji (N), norādot papildus informāciju. Izņēmums ir nepārprotama ligzdošanas uzvedība, piemēram, gatavo ligzdu (G), apmeklē iespējamu ligzdas vietu (V), vai ir iegūts pierādītas ligzdošanas apliecinājums. T.i. jābūt kritiskiem un tālāk minētajiem putniem jāuzmanās ziņot pazīmi Biotopā (B), Pāris (P) vai Teritoriāla uzmanība (T).

1. pīlēm un dūkuriem, jo arī migrācijā (caurceļojot) tie jau mēdz uzturēties pārīšos (vai lielākās grupās). Jābūt uzmanīgiem, piemēram, ar baltvēderi, pelēko pīli, garkakli, prīkšķi, platknābi, brūkakli, cekulpīli, ķerru, kākauli, garknābja gauru, ragaino un melnkakla dūkuri, jo ļoti iespējams, ka konkrētajā ūdenstilpē viņi neligdzo, bet tikai atpūšas, caurceļo, barojas, maina spalvas (liela daļa var vienkārši *vasarot* un neligzdot, kā tas, piemēram, ir ap Lubānas, Kaņiera, Engures u.c. sekliem ezeriem). Būtiski šādas ūdenstilpes apmeklēt atkārtoti, vēlams mazuļu laikā, lai par šo ūdensputnu ligzdošanu ir pierādītas ligzdošanas ziņas.

2. Putniem ar lielām barošanās teritorijām. Tie ir putni, kas var lidot baroties vairāku 5x5 km kvadrātu attālumā no savas ligzdas: jūras krauklis, baltais gārnis, zivju gārnis, melnais stārķis, jūras ērglis, zivju ērglis, klinšu ērglis, niedru lija, lauku liju, pļavu lija. Ja sezonas laikā kādā teritorijā, piemēram, regulāri tiks konstatēta pļavu lija (kas tiek ziņota kā Neligzdotājs (N)), tad apkopojot visus šos reģistrētos punktus, būs iespējams spriest par tās ligzdošanas biotopu, vai mērķtiecīgi apmeklēt konkrētu teritoriju.

3. Tārtiņveidīgie putni. Tie ir putni, kas var būt patālu no ligzdošanas vietas, kā migrācijā var tikt viegli noturētas par ligzdojošām (šeit svarīgs biotops, zināšanas un iepriekšēja pieredze): pļavu tilbīte, dīķu tilbīte, lielā tilbīte, purva tilbīte, gugatnis, lielais ķīris, mazais ķīris, sudrabkaija, upes zīriņš, jūras zīriņš, mazais zīriņš, baltvaigu zīriņš, melnais zīriņš, baltspārnu zīriņš. Arī šīm sugām vislabāk ir ziņot tieši koloniju vietas vai, piemēram, tilbītēm iegūt pārliecību, ka tās nav gājputni. T.i. arī šeit jāuzmanās un jāpieiet kritiski, ziņojot B, P vai T pazīmes.

Ja piemērots biotops gadu laikā nepazūd (un nav cita veida traucējumu), tad putni katru gadu lielākoties ligzdo vienā un tajā pašā teritorijā. Tādēļ augstākminētajām sugām iespējams apmeklēt kvadrātus un teritorijas, kur iepriekšējos atlantos (vai gados) tās tikušas konstatētas kā ligzdotājas.

4. Kādu pazīmi lietot, piemēram, redzot balto stārķi ligzdā?

Baltais stārķis ir viens no tiem putniem, kuram ir viegli konstatēt apdzīvotas ligzdas, tādēļ ieraugot stārķi, piemēram, uz lauka ir vērts paskatīties, kur tuvumā viņam ir ligzda un ziņot to (līdzīgi, ir piemēram, bezdelīgām, čurkstēm u.c. sugām). Ja izdodas konstatēt baltā stārķa ligzdu, tad pirmkārt tā ir ziņojama tikai tad, ja stārķis ir redzams tajā iekšā (ir samērā daudz vecu, neapdzīvotu ligzdu – daudzās no tām aug zāle). Otrkārt, ja stārķis apmeklē ligzdu, tad tas norāda tikai uz iespējamu ligzdas vietu (V). Šāda pazīme būtu lietojama, ja nav ievākta cita informācija ilgākā laika periodā. Ja ligzda tiek kontrolēta ilgākā laika periodā, tad salīdzinoši viegli ir konstatēt vai šī ligzda patiešām atbilst pierādītas ligzdošanas kategorijai. Piemēram, ja ligzdā regulāri redzami abi pāra putni, tad konstatējams perējošs putns ligzdā (pierādīta ligzdošana), bet vēlāk stārķu ligzdās ļoti viegli konstatējami mazuļi – LM.

5. Kas būtu prioritāte plānojot mērķtiecīgi apsekot kādus kvadrātus?

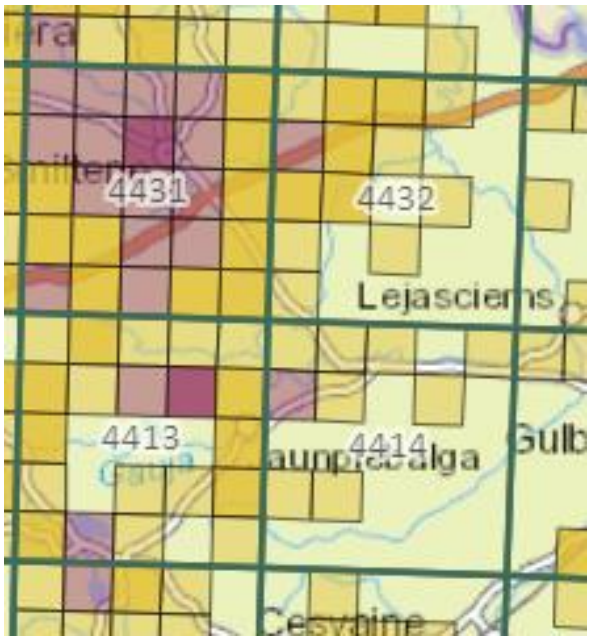

Pirmkārt ir vērts apskatīties kvadrātu apsekotību https://dabasdati.lv/lv/putnuatlants/ievadellpa3/ un izvēlēties reģionu (vai kvadrātus) ar sliktu apsekotību. Balstoties uz iepriekšējiem atlantiem tie parasti ir visi kvadrāti Latvijas pierobežā (arī nepilnie) ar īpašu uzsvaru uz Latgali. Prioritāri būs kvadrāti, kuros ir konstatēts līdz 25 sugām (kvadrāti, kas nav iekrāsoti vai ir gaiši dzelteni), sekundāri būs kvadrāti līdz 50 sugām (visi neiekrāsotie un dzeltenie kvadrāti). Taču vēlākos gados nepieciešams apsekot arī violetos kvadrātus (kas var šķist labi apsekoti), un censties konstatēt kādas no biežākajām sugām, kas tur vēl nav atzīmētas (skatīt: Vēlamais pētījuma apjoms).

Statistikas sadaļā iespējams atzīmēt konkrētas sugas un, redzēt to apsekotību (ir iespējams atzīmēt vienlaikus vairākas sugas). Tādējādi, piemēram, martā var atzīmēt vairākas agrās sugas (piemēram, dzilnīti, lielo zīlīti, melno strazdu, dižraibo dzeni u.tml.) un doties uz tām vietām, kuras kartē nav iekrāsotas – tie būs tie kvadrāti, kur neviena no atzīmētajām sugām vēl nav konstatēta. Savukārt maija beigās, kad visur dzied lakstīgalas, vālodzes, iedzeltenie un purva ķauķi var atzīmēt šīs "vēlās" sugas un, apsekot neiekrāsotos kvadrātus koncentrējoties uz šīm

sugām. Tādējādi neskatoties uz šķietamo apsekotību (kvadrāta krāsu) viegli iespējams noskaidrot vai kvadrāts ir labi apsekots konkrētajā mēnesī.

Savukārt atbilstoši nodaļai vēlamais pētījuma apjoms ieteicams kvadrātus apsekot tajās vietās, kur nav iepriekšējo ziņojumu, apsekot visus biotopus, kā arī izmantot šo saiti, ko var aplūkot mobilajā telefonā, lai ātri noskaidrotu vēlamajā kvadrātā nekonstatētās sugas.

Ja tomēr viss 5x5 km kvadrāts no biotopu viedokļa ir šķietami viendabīgs, tad kvadrātu var sadalīt četrās iedomātās daļās un putnu datus dažādos mēnešos ievākt katrā no tām (ieteicams, veidojot pilnos sarakstus), bet (ja kvalifikācija un zināšanas to pieļauj) centrālajā 1x1 km kvadrātā, kas beidzas ar cipariem "33" (šajā gadījumā 3242-33-33) veikt atlanta uzskaiti.

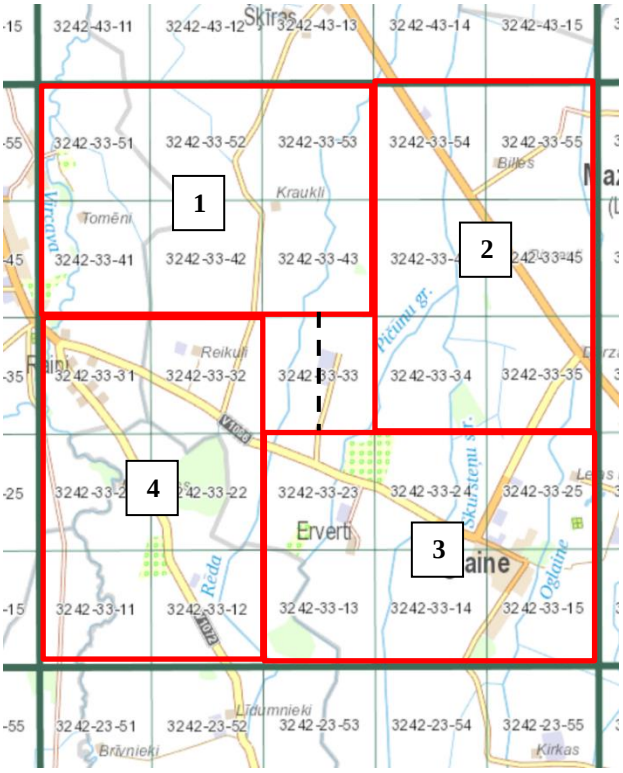

6. Vai ir vērts veidot pilno sarakstu dienas laikā?

Gan jā, gan nē. No atlanta projekta viedokļa īsti nē. Labākais laiks atlanta pilnajiem sarakstiem ir no marta vidus līdz jūlijam, kā arī laiks, kad putnu aktivitāte ir visaugstākā – pirmajās 6 stundās pēc saullēkta un 4 stundām pirms saulrieta. Tā kā kvadrāta apsekotības līmenis tiek vērtēts arī no tajā pavadītā laika, tad, piemēram, vairāku stundu garš apsekojums jūlija dienas tveicē nesīs salīdzinoši maz sugu, kas var radīt priekštatu, ka kvadrāts ir ļoti labi apsekots (tajā pavadītas daudz stundas), tomēr sugas būs konstatētas maz. Līdzīgi ir ar pilnajiem sarakstiem naktī.

Tomēr no otras puses pilnie saraksti plašākā nozīmē ir taisāmi jebkurā diennakts laikā un sezonā. Viens no to mērķiem ir ievākt datus par to kad un kur ir un nav konstatējamas dažādas sugas. Piemēram, jūlija dienas tveices pilnais saraksts ļoti labi parādīs kādas sugas iespējams un kādas nav iespējams konstatēt tieši dienas vidū – arī šādi dati dažādām analīzēm un projektiem ir būtiski. Piemēram, pavasarī tikko Latvijā ieradušās lakstīgalas, krūmu ķauķi vai griezes (kas tipiski dzied naktīs), lai piesaistītu mātīti var dziedāt visas dienas garumā, neatkarīgi no saules tveices – pilnais saraksts spēs parādīt tieši to, kad kuras sugas ir visaktīvākās. Tāpat arī pilnie saraksti pavasarī, rudenī vai ziemā ir būtiski, jo parāda kādas sugas konkrētajā brīdi un vietā ir sastopamas.

Jāņem vērā, ka ja pilnajā sarakstā netiek iekļauts neviens novērojums ar atlanta pazīmi, tad šis saraksts nepapildināts atlanta apsekotību (t.i. saraksta laiks nepapildinās konkrētā kvadrāta apekotību laika izteiksmē). Līdzīgi arī par pilnajiem sarakstiem, kuros ietilpst novērojumi no vairākiem kvadrātiem – ja sarakstā nav neviena novērojuma ar atlanta pazīmi, tad saraksts arī nepapildinās atlanta apsekotību. Tādēļ, ja sarakstā nepievienojat novērojumus ar atlanta pazīmēm (piemēram ziemā), tad tos droši var veikt jebkurā diennakts laikā un jebkādā ģeogrāfiskā telpā. Tomēr, ja ziemā konstatēsiet dziedošu sarkanrīklīti un to pievienosiet pilnajā sarakstā (D), tad šāds ziemas pilnais saraksts papildinās atlanta apsekotību.

Kopsavilkumā – nav vienas atbildes uz šo jautājumu. Pilnos sarakstus var veidot jebkurā dienas laikā, tomēr vēlāk sezonā (piemēram, jūlijā, augustā) no atlanta viedokļa labāk šādus novērojumus ziņot kā gadījuma ziņas.

7. Kādas ir biežākās putnu sugas par kurām es varu ziņot, ja neesmu pārāk labs putnu pazinējs? Vai amatieris arī var piedalīties?

Ja putnus vēl nepazīst pārāk labi, tad mērķtiecīgi mācoties to var apgūt vienas vai divu sezonu laikā. Atlants ir lieliska iespēja to izdarīt! Nav būtiski cik labi vai cik daudz sugu šobrīd atpazīsti. Ziņo tās, ko pazīsti. Būtiskākais ir ziņot tikai par pilnīgi droši noteiktām sugām. Ja ir šaubas par kādas sugas piederību, tad labāk to neziņot. Vislabāk ir sākt ar savas mājas vai darba vietas apzināšanu – noskaidro, kādi putni ligzdo tiešā tuvumā. To var izdarīt, piemēram, rīta agrumā (marts-jūnijs) ierakstot putnu balsis vai tos fotografējot. Audio failu vai foto var pievienot Dabasdati.lv novērojumam (ziņojot "putns (nenoteikts)") vai arī, sūtot audio ierakstu uz atlants@lob.lv. Ir vērts piedalīties audio piecminūtē par ko vairāk aprakstīts šeit: https://www.lob.lv/putnu-atlants/. Biežākās trīsdesmit Latvijā ligzdojošās sugas, kuras visiem vērts apgūt (pēc balss un izskata) ir: Žubīte, Baltais stārķis, Melnais strazds, Čuņčiņš, Lielā zīlīte, Dzeltenā stērste, Sarkanrīklīte, Lauku cīrulis, Pelēkā vārna, Dziedātājstrazds, Lauku balodis, Baltā cielava, Vītītis, Paceplītis, Mājas strazds, Koku čipste, Dižraibais dzenis, Brūnspārnu ķauķis, Dzeguze, Svirlītis, Peļu klijāns, Melngalvas ķauķis, Žagata, Bezdelīga, Zilzīlīte, Dzērve, Dzilnītis, Meža pīle, Lukstu čakstīte, Zaļžubīte.

8. Vai par ievāktajiem datiem iespējams saņemt degvielas kompensāciju?

Jā, piemēram, 2021.g. par mērķtiecīgu un kvalitatīvu kvadrātu apsekošanu (vēlams, jo tālāk no Rīgas, jo labāk) iespējams saņemt degvielas apmaksu. Pirms tam brauciens obligāti jāsaskaņo ar Andri Dekantu un jānoskaidro dokumentu iesniegšanas kārtība, rakstot uz atlants@lob.lv. Tā kā finansējums ir atkarīgs no dažādiem projektiem, tad šobrīd solīt, ka degvielas apmaksa būs visā projekta periodā (2020.–2024.) nav iespējams. Lai kvalificētos apmaksai un lietderīgi izmantotu resursus, būs mērķtiecīgi jāapseko vairāki līdz tam neapsekoti kvadrāti (apsekojot visus biotopus kvadrātā, tai skaitā grūtāk pieejamos).

9. Kā es varu papildus izglītoties, lai sniegtu pēc iespējas lielāku pienesumu putnu atlantam?

Papildus zināšanas (un pieredze) ir ļoti būtiskas, lai pareizi spētu interpretēt putnu uzvedību. Piemēram, jūnijā redzot zilzīlīti ar saucieniem, viens novērotājs ieliks pazīmi biotopā (B). Cits pavēros zīlīti ilgāk un ieraudzīs abus pāra putnus - ieliks pazīmi Pāris (P). Tomēr dzirdot un zinot specifisko zilzīlītes uzvedību un saucienus, ko mātīte izdod brīžos, kad tēviņa uzaicināta tā uz 5–10 minūtēm pametusi ligzdu ar olām dodas baroties, pieredzējis novērotājs spēs izšķirties par pierādītu ligzdošanu. Pieredzējis novērotājs atpazīs šādu uzvedību un spēs arī izsekot mātīti līdz dobumam – tikai tur viņas saucieni apklusīs, līdz brīdim, kad pēc 40–50 minūtēm tēviņš viņu atkal sauks ārā kopā baroties. Cits piemērs ir dziedātājstrazds, kurš izdod specifisku uztraukuma saucienu (tarkšķi), kad tiek izbiedēts no ligzdas ar olām. Šādas katrai sugai specifiskas zināšanas ir ļoti aizraujošas, to ir ļoti daudz, un tās nav aprakstītas vienā materiālā. Tomēr šādas zināšanas būtiski uzlabo putnu uzvedības izpratni un tādējādi palīdz ievākt kvalitatīvākus datus atlantam.

Tādēļ, pirmkārt, būtiski ir apgūt putnu dziesmas, dažādus uztraukumu saucienus, kā arī iemācīties atšķirt putnus dažādos to tērpos. Jācenšas ierakstīt nezināmās putnu dziesmas vai saucienus un nofotografēt putnus, ko dabā nevar noteikt. Otrkārt, būtiski vērot putnus, iemācīties to paradumus, uzvedību, piedalīties portāla Dabasdati.lv komentāros, kur bieži tiek izrunāts un atgādināts pareizs pazīmju lietojums. Portālā droši var uzdot jautājumus par specifisku sugu, pazīmju interpretēšanu

u.tml. Treškārt, iespējams lasīt literatūru – grāmatas, sugu aizsardzības plānus, zinātniskas publikācijas. Daļa no literatūras ir atzīmēta zemāk. Ceturtkārt, jāapmeklē putnu kursi un atlanta nometnes, kas plānotas sākot ar 2021. gadu. Tieši atlanta nometnēs ir iespēja apgūt kā ievākt datus, mācīties no profesionāļiem un labi pavadīt laiku ar citiem putnotājiem.

Resursi:

Nest Monitoring Manual. Cornell Lab of Ornithology (2019)
Field Guide to Monitoring Nests. British Trust for Ornithology (2011)
Lielo ligzdu noteicējs. Latvijas Ornitoloģijas biedrība (2011)
Field Guide – Bird Nests, Eggs and Nestlings of Britain and Europe. Collins (2002)

Sugu grupas "dzeņi" aizsardzības plāns (izstrādes procesā).
Avotiņš jun. A. 2019. Apodziņa *Glaucidium passerinum*, bikšainā apoga *Aegolius funereus*, meža pūces *Strix aluco*, urālpūces *Strix uralensis*, ausainās pūces *Asio otus* un ūpja *Bubo bubo* aizsardzības plāns. Latvijas Ornitoloģijas biedrība, Rīga.
Bergmanis U. 2019. Mazā ērgla *Clanga pomarina* aizsardzības plāns Latvijā. Latvijas Dabas fonds, Rīga.
Strazds M., Ķerus V. 2017. Mežirbes *Bonasa bonasia* aizsardzības plāns 2017.–2026. gadam. Latvijas Ornitoloģijas biedrība, Rīga.
Strazds M. 2005. Melnā stārķa (Ciconia nigra) aizsardzības pasākumu plāns Latvijā. Ķemeru Nacionālā parka administrācija, Rīga.
Hofmanis H., Strazds M. 2004. Medņa *Tetrao urogallus* L. aizsardzības plāns Latvijā. Latvijas Ornitoloģijas biedrība. Rīga.
Liepa V. u.c. 2003. Rubeņu Tetrao tetrix aizsardzības plāns Latvijā. Latvijas Ornitoloģijas biedrība. Rīga.

Jautājumu vai neskaidrību gadījumā rakstiet projekta koordinatoram Andrim Dekantam atlants@lob.lv

Informāciju par uzskaiti variet atrast arī: www.dabasdati.lv; http://www.lob.lv/.

Latvijā datu ievākšanu ligzdojošo putnu atlantam organizē un atbalsta Latvijas Ornitoloģijas biedrība, Latvijas vides aizsardzības fonds un Dabas aizsardzības pārvalde.